Namens de hoogleraren, teamleiders, programmaleiders, senior experts en de directie van de Environmental Sciences Group van Wageningen University and Research maken wij graag gebruik van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen op de Ontwerp-Nota Ruimte. Wij concentreren onze reactie op de hoofdstukken *Water en bodem* en *Landbouw en natuur*, en op de ruimtelijke keuzes en integrale visie hieromtrent, omdat deze domeinen cruciaal zijn voor het realiseren van de ruimtelijke transities waar Nederland voor staat en omdat onze wetenschappelijke expertise hier het meest aan bijdraagt.

Water en bodem

In 2022 heeft het toenmalig kabinet het 'water en bodem sturend' principe omarmd. Inmiddels is dit afgezwakt tot 'rekening houden met water en bodem'. Deze afzwakking is duidelijk zichtbaar in de Ontwerp Nota Ruimte. De opgaven worden benoemd, maar de keuzes die eruit voortvloeien zijn weinig scherp. Wij willen waarschuwen dat het uitstellen van scherpe keuzes leidt tot het doorschuiven van problemen naar elders of toekomstige generaties, en dus tot afwentelen.

Een duidelijk voorbeeld van het ontbreken van scherpe keuzes is te zien in de formuleringen rondom het toestaan van **bebouwing in buitendijkse gebieden** of binnendijkse reserveringsgebieden voor dijkverbreding. Dat wordt 'in principe' niet toegestaan, volgens de Ontwerp Nota Ruimte. Echter, dat 'liever niet principe' is al jaren staande praktijk, en onder dit regime zien we dat deze gebieden gradueel steeds meer bebouwd raken (er worden gemiddeld zo'n 3000 woningen per jaar gebouwd in buitendijkse gebieden, en we zien hierbij een opwaartse trend). Wij willen er graag op wijzen dat dit proces onze weerbaarheid tegen klimaatverandering structureel ondermijnt, en niet zonder grote kapitaalvernietiging weer ongedaan kan worden gemaakt. Volgens het Delta Programma is de spanning tussen de essentiële functies van het IJsselmeer (waterberging en waterbuffering) nu al zo groot, dat er voorzien wordt dat op bepaalde andere functies (scheepvaart en peilbeheer) zal moeten worden ingeleverd. Deze spanning wordt alleen maar vergroot door bebouwing buiten de dijken toe te staan. Er wordt gesteld "binnendijks wat binnendijks kan"; welnu, er is bij ons geen wetenschappelijke bron bekend op basis waarvan je kunt concluderen dat er binnendijks niet genoeg ruimte zou bestaan om de woningbouwopgave te realiseren.

Een ander voorbeeld van het ontbreken van scherpe keuzes is te zien in de terughoudendheid om de vrijheden van landeigenaren in te perken ten behoeve van **waterretentie**. Echter, een betere waterretentie komt er niet vanzelf. Daartoe moet het beheer van de bodems worden aangepast, moeten greppels worden gedicht en watergangen worden gestuwd. Dat moet gericht gebeuren in gebieden waar de retentiecapaciteit groot is. (Hier constateren we overigens ook een omissie in de tekst. In 6.4.1 wordt gesteld ".. en ontwikkelingen op gronden die bijzonder geschikt zijn voor infiltratie te vermijden." Het criterium zou niet moeten zijn 'geschikt voor infiltratie', maar 'geschikt voor berging'. Infiltratie verhogen daar waar de grondwaterstanden al hoog zijn, of waar een dichte drainagestructuur is, leidt niet tot het vasthouden van meer water.) Het aanwijzen van dergelijke gebieden kan gedaan worden door waterschappen, maar het aankondigen van dergelijke actie in een Nota Ruimte zou op zijn plaats zijn.

Bij het **zoetwatervraagstuk** zien we dezelfde terughoudendheid. Er wordt vastgesteld dat tekorten vaker zullen optreden en dat met name voor de gebieden die niet vanuit het hoofdwatersysteem kunnen worden bediend 'vraag en aanbod regionaal in balans moeten worden gebracht'. Met dergelijke vage instructies wordt in feite tegen waterbeheerders en watergebruikers in deze gebieden gezegd: zoek het onderling maar uit. Het risico bestaat dat er daarmee aangestuurd wordt op (mogelijk illegale) grondwateronttrekkingen. Beter is het om een zinsnede op te nemen als: teelt van kapitaalintensieve gewassen die veel water vragen wordt ontmoedigd in gebieden die niet vanuit het hoofdwatersysteem kunnen worden bediend.

Naast deze inhoudelijke commentaren op hoofdstuk 6, hebben we opmerkingen over de manier waarop dit hoofdstuk is ingebed in de Ontwerp Nota Ruimte als geheel. Om het belang van het **bodem en watersysteem als onderlegger** voor alle ruimtelijke keuzes te benadrukken, pleiten we ervoor om

water en bodem consequent als eerste van de vier thema's te noemen. We pleiten er eveneens voor om bij het presenteren van de nationale belangen, het belang van de afstemming met het bodem en watersysteem te benadrukken, daar waar dat relevant is. Dat is uiteraard zo bij (#4) 'voedselzekerheid en een duurzame voedsel- en agroproductie' en (#12) 'vitale natuur en biodiversiteit', maar ook veel andere nationale belangen zijn gebaat bij water en bodem sturend als leidend principe voor scherpe ruimtelijke keuzes: (#1) 'Een goede en gezonde leefomgevingskwaliteit': Een gezond water en bodemsysteem is een essentiële randvoorwaarde voor onze gezondheid. Er ligt een belangrijke relatie tussen ons welzijn en onze gezondheid en de kwaliteit van de leefomgeving; (#9) 'Klimaatbestendig en klimaatneutraal in 2050': Water en bodem sturend draagt bij aan klimaatbestendigheid doordat natuurlijke sponswerking benut wordt en er ruimte gereserveerd wordt voor verhoogde afvoer. Verhoogde grondwaterstanden in veengronden dragen bij aan voorkoming van broeikasgasemissies uit de bodem, en kan zelfs leiden tot negatieve emissies als veenvorming weer op gang gebracht kan worden. Dit is cruciaal om klimaatneutraal te zijn in 2050; (#10) Waterveiligheid, goede waterkwaliteit, beschikbaarheid van zoetwater en voldoende drinkwater': water en bodem sturend draagt bij aan waterveiligheid door te borgen dat niet gebouwd wordt op plekken die nu of in de toekomst gevoelig zijn voor overstroming of bodemdaling. Besparing op watergebruik borgt de lange termijn beschikbaarheid van zoetwater; (#13) 'Cultureel erfgoed en landschappelijke kwaliteiten van (inter)nationale betekenis': Water en bodem sturend draagt bij aan behoud van cultureel erfgoed door hogere grondwaterstanden (voorkoming paalrot, en verlies archeologische informatie), en leidt tot een landschap waar functies duurzaam aansluiten bij het natuurlijk systeem.

Overige opmerkingen met betrekking tot Water en Bodem:

- In paragraaf 6.4.1 staat "Zo vindt in het IJsselmeer en Markermeer berging plaats voor onder andere waterpeilbeheer en de beregening van landbouwgronden". Het is opvallend dat er hier wordt gekozen om twee functies te noemen die juist de sluitpost zullen gaan worden nadat aan veel belangrijkere functies voorrang is gegeven: drinkwatervoorziening, waterveiligheid, en natuurbescherming.
- Wat verderop in dezelfde paragraaf staat de zin "Een toekomstbestendig rivierengebied vergt niet alleen binnendijks maar ook buitendijks voldoende ruimte om de afvoer- en bergingscapaciteit te kunnen vergroten." Kan het zijn dat de woorden binnendijks en buitendijks omgedraaid moeten worden? Binnendijks is immers minder evident dan buitendijks, als het gaat om ruimtereserveringen (waarmee we overigens niet het belang van binnendijkse reserveringen ter discussie stellen).
- Onder "Vraag en aanbod binnen het hoofdwatersysteem" vragen wij ons af waarom de vernatting van het veen niet als aparte opgave wordt benoemd.

Landbouw & Natuur

Met het oog op de slechte staat van onze natuur en de vervuiling van ons oppervlaktewater, zijn wij positief over het voornemen om "minimaal de inzet [te leveren] die noodzakelijk is om met zekerheid aan de vereisten van de Natuurherstelverordening te voldoen". Daartoe wordt, naast "het herstel van de bestaande natuurgebieden", ingezet op "het combineren van natuurontwikkeling met andere opgaven en functies". Wij zien dat in potentie als een zinvolle strategie, mits **die andere opgaven daadwerkelijk synergistisch zijn met natuurherstel** *en* er een **duidelijke ruimtelijke strategie** zal zijn. Die voorwaarden zien wij echter nauwelijks benoemd, en zeker met betrekking tot die ruimtelijke strategie is dat een gemiste kans voor de Nota Ruimte.

Om te beginnen met die andere opgaven. De meest voor de hand liggende combinatie is natuurlijk die met de grootste ruimtegebruiker in het land: de landbouw. Natuurherstel kan in principe goed gecombineerd worden met landbouw, mits dat een extensieve, natuur-inclusieve vorm van landbouw is. Voor de melkveehouderij: niet te vroeg en te vaak maaien, (ruwe) mest in bescheiden mate toedienen, water vasthouden, voorkomen van bodemverdichting en bodemdaling, kruidenrijk grasland en een begrazingsdichtheid die een stuk lager is dan in Nederland gebruikelijk. Voor de akkerbouw: afbouw van bestrijdingsmiddelen en waterverbruik, en meer granen en vlinderbloemigen in het bouwplan. Essentieel

is daarnaast een aanzienlijk percentage half-natuurlijke landschapselementen zoals houtwallen, gezonde sloten, bosjes, struweel hagen, poelen etc. Deze vorm van landbouw komt momenteel sporadisch voor in Nederland, en is over het algemeen sterk afhankelijk van ANLb subsidies voor de zwaardere beheerspakketten. Belangrijk te benoemen is dat het natuurherstel-ondersteunend vermogen van de landbouw niet lineair toeneemt met de-intensivering: een de-intensivering van 20% (in termen van middelengebruik, begrazingsdichtheid en groenblauwe dooradering) levert vrijwel geen natuurwinst op; pas bij reducties vanaf 60% is er een significant positief effect te zien!

Natuurherstel kan verder ook goed gecombineerd worden met klimaatadaptatie in de vorm van verbrede uiterwaarden, verbrede dijken, herstelde beeksystemen en waterretentiegebieden. Natuurherstel kan ook goed gecombineerd met klimaatmitigatie; ontwaterde veenbodems zijn op dit moment een bron van broeikasgassen, terwijl deze gebieden de potentie hebben om weer koolstof op te slaan. Herstel van extensief, kruidenrijk grasland met een substantieel kleinere mestgift leidt daarnaast tot minder gebruik van energie-intensieve kunstmest en een lagere uitstoot van lachgas door bodems. Dit levert een bijdrage aan de verplichtingen in het kader van Parijs.

Functies die weliswaar niet direct synergistisch zijn met natuurbeheer, maar die – mits autoverkeer en drukte zoveel mogelijk vermeden worden – wel combineerbaar zijn, zijn economische activiteiten zoals zorg, kinderopvang, recreatie en kleinschalig wonen. Het moge duidelijk zijn dat hoe groter dit ‘functieverwevingsgebied’ is, hoe minder beperkend de eisen vanuit natuurbescherming worden. De mate waarin natuurherstel gecombineerd kan worden met defensie is vooralsnog onduidelijk. Het zal sterk afhangen van het type oefeningen, de tijd van het jaar waarin ze uitgevoerd worden, en de mate van overlast, brandrisico en vervuiling die ermee gepaard gaat. We hebben begrip voor deze ruimteclaim, en pleiten daarom voor een ‘functieverwevingsgebied’ van aanzienlijk omvang.

Op basis van onze kennis en ervaring komen wij tot de conclusie dat een functieverwevingsgebied (waarin natuur-inclusieve, extensieve landbouw, natuurbeheer, klimaatadaptatie, defensieoefeningen en kleinschalige economische activiteiten plaatsvinden) van circa de helft van het huidige landbouwareaal nodig is voor effectief natuurherstel en verbetering van de waterkwaliteit. Deze schatting is enerzijds gebaseerd op de benodigde reducties in middelengebruik, veevoerimport en emissies van stikstof, fosfor, fijnstof en broeikasgassen, en anderzijds op het areaal aan gebieden waar in enige mate een specifieke opgave ligt. De daadwerkelijk benodigde omvang hangt af van de mate en vorm van de-intensivering in deze zone en de mate waarin natuurgebieden zelf vergroot worden (zie hierover ook nog de opmerkingen aan het eind). Hoe dan ook, dit functieverwevingsgebied heeft een zeer substantiële ruimteclaim, en om die reden vinden wij dat er in de tekst van de Nota Ruimte, meer aandacht aan moet worden besteed.

Maar dan dus de ruimtelijke strategie. Gegeven de beoogde omvang van het functieverwevingsgebied is het noodzakelijk hier ruimtelijke sturing aan te geven. In de huidige tekst wordt vaak benadrukt dat de grondeigenaren tot niets verplicht mogen worden, maar dat zal onherroepelijk leiden tot een disfunctioneel ruimtelijk patroon. Dit concluderen we op basis van de afwezigheid van enig statistisch verband tussen ‘bereidheid tot extensiveren’ en factoren als bodemtype en afstand tot natuur in de door Motivaction afgenomen enquête onder 1,690 boeren in 2022 en 2023 in opdracht van (toen) LNV. Dit betekent dat we, mochten we er als maatschappij in slagen om 50% van de boeren ertoe kunnen bewegen om extensief te gaan boeren, dit in een tamelijk willekeurig patroon zal plaatsvinden. Dat is onwenselijk om de volgende redenen:

- Natuurgebieden hebben bufferzones nodig om schadelijke impact van intensieve landbouw (ammoniak, fosfaat, nitraat, bestrijdingsmiddelen, verdroging) te minimaliseren. Een schaakbordpatroon van extensieve en intensieve landbouw biedt geen buffer.
- Functioneel waterbeheer (vernatting) moet over grotere, hydrologisch verbonden gebieden gebeuren. Op perceelsniveau valt geen zinnig waterbeheer te voeren.
- Veel milieuproblematiek komt voort uit intensief agrarisch gebruik van bepaalde bodemsoorten. In het veenweidegebied treden bodemdaling en broeikasgasemissies op door ontwatering; op de hoge

- zandgronden spelen verdroging en uitspoeling van nutriënten. Een gerichte inzet van natuur-inclusieve vormen van landbouw gericht op deze gebieden levert dus veel meer milieuwinst op dan een ongerichte inzet.
- Extensivering van productieve bodems zou juist weer zonde zijn van het agrarisch productiepotentieel, dus hier zou extensivering juist niet gestimuleerd moeten worden.
- Zowel intensieve als extensieve landbouw profiteert van schaalvoordelen: Beide leveren meer op (in economische, ecologische of maatschappelijke zin) als ze in grotere aaneengesloten gebieden plaatsvinden.
- De benodigde financiële ondersteuning van extensivering (die uit de schatkist zal moeten komen) neemt toe naarmate grondprijzen hoog zijn. In een gebied dat planologisch bestemd wordt als 'landschapsgrond' kunnen die grondprijzen enigszins gedrukt worden.

Wij willen graag benadrukken dat wij, ofschoon we primair reageren met het oog op natuurherstel, we ons ook bewust zijn van de benarde positie van veel boeren in de huidige maatschappelijke discussie. Wij zijn van mening dat de manier waarop de milieuproblematiek gepresenteerd wordt (incompleet, ruimtelijk diffuus, beperkt qua areaal) niet in het belang van boeren is – hooguit van de toeleverende bedrijven die graag de afzetvolumes van veevoer, kunstmest en bestrijdingsmiddelen hoog houden.

Boeren zijn in onze optiek gebaat bij een eerlijk, realistisch verhaal: hun areaal zal verder inkrimpen (als gevolg van woningbouw en andere ruimteclaims), hun aandeel in de economie neemt verder af (als gevolg van de inelasticiteit van de voedselvraag) en hun milieugebruiksruimte neemt sterker af dan het areaal afneemt (vanwege milieuproblematiek). Onder dergelijke omstandigheden is een 'ruimtelijke hergroepering' opportuun. Dergelijke hergroepering kan, mits goed vormgegeven – en hier ligt een taak voor de Nota Ruimte – leiden tot twee typen landbouwgebieden met elk een duidelijke maatschappelijke waardepropositie: een toplandbouwgebied waarin die sectoren waar Nederland een sterk comparatief voordeel heeft de ruimte krijgen en waar technologie en kennis verder ontwikkeld worden; en een gebied waarin maatschappelijke landbouw allerhande publieke diensten levert en daarvoor uit publieke middelen beloond wordt. De overheid voert structuurbeleid om beide gebieden maximaal te ondersteunen.

Overige opmerkingen met betrekking tot Landbouw en Natuur:

- Het niet benoemen van de **gebouw-gebonden veehouderij** is een omissie. In zijn huidige vorm heeft deze grote nadelen: hokdieren hebben vaak een slecht leven, de geproduceerde mest in stallen is veelal overtollig en moet worden afgevoerd of wordt zelfs verbrand, er zijn risico's voor de volksgezondheid, last van geurhinder en abattoirs vergen veel ongewenste arbeidsimmigratie. De (private) baten staan, ons inziens, niet in verhouding tot de (maatschappelijke) kosten. Echter, wanneer de sector afgeschaald, gemoderniseerd en ruimtelijk gereorganiseerd wordt, dan kunnen de kosten en baten weer in verhouding komen te staan. Hier zou de Nota Ruimte een keuze in moeten durven maken.
- Het niet benoemen van de noodzaak tot **spuitvrije zones** is eveneens een omissie. Sierteelt wordt door steeds meer boeren als lucratief grondgebruik gezien (onder eigen beheer of via pacht), waarmee het aantal conflicten tussen bewoners en boeren zal toenemen. Tegelijkertijd groeit het aantal aanwijzingen dat bestrijdingsmiddelen leiden tot ziektes als Parkinson. Het instellen van bredere spuitvrije zones rondom woon- en natuurgebieden is een goede voorzorgsmaatregel en zal bovendien het aantal gangen naar de rechter doen afnemen.
- De intentie om het grondwaterpeil te verhogen ondersteunen wij. Vaste normen hiervoor (nu benoemd in de ontwerpnota als 20-40 cm onder maaiveld voor veen en 10-50 cm onder maaiveld voor hoge zandgronden) bieden echter weinig houvast, omdat natuurlijke grondwaterstanden sterk variëren in tijd en ruimte. Daarom is een gebiedsgericht grondwaterregime geschikter dan één vast peil waar in talloze gevallen van moet worden afgeweken. Daarbij zouden de **minimale grondwaterstanden voor natuur** leidend moeten zijn. Andere functies dienen zich ruimtelijk aan te passen, zodat natte en droge teelten op de juiste plekken terechtkomen.

- Het verband tussen **voedselzekerheid** en de Nederlandse landbouw is niet zo sterk als de huidige tekst doet vermoeden. Voedselzekerheid wordt met name door een grote regionale spreiding van herkomst van voedsel gegarandeerd, dus juist door internationale handel. Het laten krimpen van de Nederlandse landbouwproductie heeft weinig invloed op de voedselzekerheid.
- Het is een goed idee om de **Bossenstrategie** te willen combineren met overige opgaves, zoals het verbeteren van de waterkwaliteit en beekherstelprojecten. Echter, het streven om de Bossenstrategie vooral binnen het huidige Natuurnetwerk Nederland (NNN) te realiseren vinden wij onverstandig, omdat dit ten koste zal gaan van leefgebied dat past bij open gebied. Ons advies is: blijf bij de oorspronkelijke verdeling die in het Nationaal Programma Landelijk Gebied benoemd is: maximaal 15.000 ha binnen NNN (en dan alleen op de soortenarme graslanden) en 19.000 ha erbuiten.
- In de Nota blijft de productiefunctie van de Nederlandse bossen vrijwel geheel buiten beeld. Dit is in tegenspraak met de nationale ambities rondom ontwikkeling van de biobased economy.

Ruimtelijke keuzes en integrale visie

In de Nota wordt gesteld: 'De afwezigheid van keuzes leidt onherroepelijk tot afwenteling, inefficiënt ruimtegebruik, en een verlies van kwaliteit van leven. En daarmee op termijn tot hogere kosten' (p. 39). Hoewel er goede aanzetten worden gegeven, ontbreekt het aan duidelijke ruimtelijke keuzen over waar, wat, wanneer en hoe. Bovendien bevat de Nota veel verwijzingen naar andere Rijksprogramma's, waar dergelijke keuzes worden of zullen worden gemaakt en formuleert ze (te) weinig aanknopingspunten, richtingen of instrumenten waarmee (mede)overheden de ambities – zeker die op het terrein van de natuurlijke systemen en processen – kunnen aanpakken. De Nota voldoet daarmee ook niet aan het benoemde doel 'Met dit stuk herneemt het Rijk de nationale regie op ruimtelijke inrichting en ordening van de fysieke leefomgeving'.

Een uitzondering vormt de aanwijzing van de nieuwe uitbreidingslocaties voor de woningbouwopgave. Hiermee is de VISTA-kaart een opvallende verschijning binnen de Nota, die onderscheidende strategieën biedt voor regionale ontwikkeling. De strategieën maken zichtbaar hoe het Rijk op lange termijn naar de ontwikkeling van regio's kijkt. Ook laat de VISTA-kaart zien hoe ruimtelijke ordening zou moeten werken: niet alleen met instrumenten, maar vooral als een inhoudelijk gedreven proces. Ook daar ontbreekt echter het wat en hoe, evenals een duidelijke verbinding met 'de ondergrond'. We raden aan om het concept meerlaagse veiligheid te benoemen, en gebaseerd op het bodem- en watersysteem duidelijk te maken op welke plekken ontwikkeling van toekomstige werkgelegenheid, verstedelijking en eraan gerelateerde infrastructuren (energie, verkeer, defensie, data) veilig en duurzaam is. Het iets explicieter ontmoedigen van stedelijke ontwikkeling in laaggelegen en overstromginsgevoelige gebieden zou hierbij op z'n plaats zijn.

De integrerende werking – in ruimte en tijd – van de ruimtelijke ordening komt in de nota onvoldoende uit de verf. Hetzelfde geldt voor de brede doelen van de Omgevingswet omtrent omgevingskwaliteit. De Visie 2050, in combinatie met het daarbij behorende kaartbeeld, illustreert bovenstaande. Ondanks mooie en goede elementen ontbreekt een evenwichtige visie met integrerende keuzes. In weerwil van de zin: "*Ondanks alle complexiteit, vormen de inhoudelijke ingrediënten van de Nota Ruimte een samenhangend toekomstbeeld, zoals verbeeld op de Visiekaart Nederland 2050*" drukt die kaart vooral complexiteit uit, en geen samenhang. De natuurlijke systematiek, 'water en bodem' speelt een ondergeschikte rol. Bodem figureert alleen als cartografische onderlegger. Beleidskeuzes die hiermee samenhangen zijn hier niet te zien.

Tot slot stelt de nota dat "Veel ruimtelijke keuzes kunnen en moeten op regionaal of provinciaal niveau gemaakt worden. Juist op dat schaalniveau kunnen sectorale opgaven beter worden gekoppeld en afgestemd op specifieke wensen, behoeften gebiedskenmerken". Terecht wordt aangegeven dat er door schaalniveaus heen gewerkt moet worden, dat de 'governance' niet overal hetzelfde is en soms nog in een leer-en experimenteerfase verkeert, en dat een succesfactor voor gebiedsgerichte samenwerking te vinden is in het inrichten van 'tussenruimten'. De uitwerking daarvan komt echter zeer beperkt terug. Dat

verdient in uitvoeringsagenda zeker de aandacht. Ook het instrumentarium, die nu vooral aan omgevingswet gekoppeld zit, vraagt de nodige aandacht voor uitwerking en implementatie, en een koppeling tussen landelijk en regionaal instrumentarium.

Het bovenstaande in overweging nemende, pleiten wij daarom voor:

1. Herstel van het 'Water-Bodem sturend' principe. De huidige tekst pleit in feite voor een continuering van de huidige gang van zaken, terwijl er voldoende aanleiding is om daar juist verandering aan te willen brengen. Doe een aantal voorstellen op basis waarvan de huidige gang van zaken zal veranderen, met name op het gebied van woningbouw in buitendijkse gebieden en het bevorderen van waterretentie.
2. Effectief natuurherstel. Erken dat zowel natuur, intensieve (gangbare) landbouw als extensieve, natuurinclusieve landbouw afhankelijk zijn van schaal. Stuur aan op een ruimtelijke structuur waarbinnen alle drie de landgebruikstypen kunnen floreren, waarmee ook de basis voor een nieuw landbouwstructuurbeleid gelegd wordt.
3. Het nationale ruimtelijk beleid staat centraal in de Nota Ruimte. Om de beoogde Visie 2050 te bereiken zijn richtinggevende keuzes op rijksniveau aan de orde. Over de gebieden waar het rijk zelf primair aan zet is: de ruimtelijke hoofdstructuur. Maar ook voor koersbepalende uitspraken en instrumenten voor mede overheden. De beweging naar een meer 'op de natuurlijke systemen gebaseerde' en meer op klimaatverandering anticiperende (en daarmee toekomstgerichte en weerbare) ruimtelijke ontwikkeling vraagt naar onze overtuiging aanscherpingen over toekomstige ruimtegebruik en voor de voornaamste infrastructuren.

Wij zijn uiteraard meer dan bereid om deze zienswijze (of elementen daaruit) verder toe te lichten, wanneer hier behoefte aan is. Schroom in dat geval niet om contact op te nemen!

Met vriendelijke groeten,

André van Lammeren

Directeur Environmental Sciences Group